

Харків
«Фоліо»
2023

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

В усіх народів світу існує повір'я, що той, хто забув звичай своїх батьків, карається людьми і Богом. Він блукає по світі, як блудний син, ніде не може знайти собі притулку та пристановище, бо він загублений для свого народу.

Олекса Воропай

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

МІФОСВІТ

А) ЯЗИЧНИЦЬКА ПЕРВИНА

Велети. Городище. Дитинець. Жертва. Ідоли.
Ініціація. Капища. Обереги. Поховальні обряди.
Тотем. Трапеза. Требище. Тризна. Яв, Нав і Прав.

Поняття „язичництво” виникло в церковному середовищі в першому тисячолітті нашої ери як позначення всього нехристиянського: і гімнів „Річведи”, і міфології давньої Греції.

Але щодо слов'ян — неможливо розглядати язичництво лише в межах цього тисячоліття. Корені праслов'янства ростуть з глибини первісних епох. Тоді й там зародилися паростки слов'янського фольклору: велети й богатирі, Велес і Стрибог, шанування тотемних тварин, замовляння природних стихій.

Першослов'яни поклонялися упирям і берегиням, Роду і рожаницям. Прирос-

таючи до землі, обожнювали Матір Сиру Землю, небо (Сварога), сонце (Даждьбога). Захищали рідну землю, і виникав богатирський епос з величними героями, які побивали зміїв та іншу злу силу.

Потім головним богом став грізний Перун, покровитель князів і воїнів. Утворюється Київська держава, язичництво стає державною релігією.

Прийняття християнства ще довго не зачепило язичницькі устої, особливо в малих містечках і поселеннях. Та й у великих містах відбували язичницькі обряди, навіть князі та знать брали в них участь.

На початку XIII століття у слов'янських народів остаточно встановилося двовір'я, яке дожило до наших днів, бо у свідомості, творчості, побуті слов'ян лишки давніх язичницьких вірувань мирно співіснують з християнською релігією.

ВЕЛЕТИ

А ще асилки, великдони, осилки — велетні-богатири, першолюди у східнослов'янській міфології. Жили в прадавні часи. За народними переказами, велети підняли скелі, утрамбували провалля та урвища, проклали канали для річок. Хизуючись своєю силою, вони почали загрожувати небесним богам: підкидати в небо булави так, що ті гриміли

й лякали богів, хитати-розхитувати землю тощо. Боги розсердилися і знищили велетнів.

Велетні-першолюди, або потвори, є в багатьох міфах народів світу. Вони є залишками язичницьких вірувань. Свідченнями про них є персонажі билин (Святогор) та казок (Вернигора, Вернидуб, Крутивус).

Відомий український переказ про великдона, який був такий великий, що йому не було ні житла, ні притулку на землі. Задумав він зійти на небо. Йде, моря йому по коліна, гори переступає, дійшов

найвищої гори. Став на веселку, що воду в хмари подає, та й подався на небо. Побачили те небесні боги, злякалися такого великого і не пустили до себе. Так і лишився великдон між небом і землею: хмари йому — постіль, одежа; вітри й птахи їжуносять; воду з веселки п'є. Але гірко в самоті, тяжко: плаче великдон — дощі йдуть, стогне — громи гримлять.

ГОРОДИЩЕ

Святилище давніх слов'ян, призначене для обрядових дійств під час язичницьких свят, для ритуальних жертвоприношень. Споруджували городища під горою чи під пагорбом біля води, навкруг них насипали вали, прокопували рови, які заповнювали водою. Мали городища два чи три входи, поблизу розташовували урочища з ідолами богів.

Те, що городища були місцями язичницького славлення богів, жертвоприношення, спалення небіжчиків, підтверджують археологічні розкопки, під час яких знаходили багато попелу, кісток людей і решток тварин, череп'я жертвовного глиняного посуду, кам'яні основи вогнища-жертovníка, ножі, стріли, золоті та срібні прикраси.

Яків Головацький подає, що „...городища розкинуті по багатьох слов'янських країнах, особливо біля північного підніжжя Карпат, в Галичині і всій землі руській...”

ДИТИНЕЦЬ

Фортеця в середині міста, невелике внутрішнє містечко, — як дитя в материнській утробі — де жили князі, правителі слов'янських міст.

Так ще називалася жертва, яку слов'яни приносили своїм містам.

Дійшла до наших часів легенда про спустошення міста Славенська хворобами — язвою. Задунайські слов'яни відшукали руїни міста і вирішили збудувати там нове місто. Зібралися старійшини на раду: як закласти місто, яку йому дати назву. Один з них запропонував, щоб наступного дня на сході сонця вийти на шлях і перший зустрічний дасть назву місту. Вранці першим їм зустрівся хлопчик, ще майже зовсім дитина. Його принесли в жертву, закопали під стінами міста. Звідси ніби й пішло — дитинець.

ЖЕРТВА

Жертва, **треба** — дари, що їх приносили давні слов'яни, щоб умилостивити своїх богів. Ще приносили жертви духам померлих предків, обожнюваним предметам та явищам. Звичай жертвоприношення виник з уявлень про втручання в життя людини небесних богів та природних духів. Отож і віддавали їм люди частку з урожаю, приплоду, жертвували зілля, тварин, інколи навіть юнаків чи дівчат племені, щоб боги були добрими й милостивими.

Про жорстокість обряду жертвоприношення є спомин у „Повісті минулих літ”: „...І приносили їм жертви, називаючи їх богами, і приводили до них синів своїх і дочок, а жертви ці йшли бісам, і оскверняли землю жертвоприношеннями своїми. І осквернилась кров'ю земля Руська і пагорб той”.

Перунів пагорб — нині Володимирська гірка в Києві. Під час жертвоприношень відбувалися гадання з метою довідатися волю богів. Часто ті гадання вказували на жертву. Знову ж, у „Повісті минулих літ” знаходимо свідчення, що за допомогою **жереба**, який символізував волю богів, визначали отроків та дівчат, котрих приносили в жертву.

Візантійський письменник X ст. Лев Диякон в описі походу Святослава пише про принесення в жертву полонених воїнами руського князя.

Обряд жертвоприношення у слов'ян мав на меті підношення богам і сподівання на відповідь: сприяння у полюванні, військових вправах, у вирощенні врожаю тощо.

У Густинському літописі читаємо, що ідолу Перуна в пантеоні богів князя Володимира „...як богу жертви приносили і вогонь непогасний з дубового дерева постійно палили”. Історики давнини Костянтин Багрянородний, Ібн-Фадлан, Прокопій Кесарійський свідчать, що слов'яни жертвували своїм богам квіти, вінки, м'ясо, зілля, хліб, півнів, овець та рогату худобу.

За свідченнями літописів та історичних джерел, жертвоприношення у слов'ян відбувалося під час великих свят на честь богів; під час різних важливих подій в житті племені (похід, перемога в битві, тризна тощо).

Окрім того, жертвоприношення відбували ще досить часто домашнім богам, духам померлих предків.

Залишки цього обряду можна зустріти й сьогодні. Це квітання травами та квітами домівок — клечання — під час Зелених свят; виставляння їжі, напоїв на підвіконня, на стіл, за поріг під час Різдва; кроплення горілкою та принесення їжі на могилки під час поминальних днів.

У давніх слов'ян обряд жертвоприношення виконували жерці.

ІДОЛИ

Боввани, кумири, істукани — грубо зроблені дерев'яні чи кам'яні статуї богів, з позначеним одягом, озброєні мечами, палицями, із символічними атрибутами: рогом — символом сили й достатку, чашею — символом долі тощо. Ідолів ще називали капами, звідси — капище.

Ставили ідолів у капищах — на пагорбах, на берегах річок, у священних гаях. Ідол був для язичників богом, якому вони поклонялися і жертвували. Ще ставили ідолів у оселях — домашніх богів. Їх навіть брали із собою, вирушаючи в дорогу.

Арабський письменник X ст. Ібн-Даста свідчить про слов'ян: „...всі вони були ідолопоклонниками”. Те ж дійшло до нас і в літописах: „Приде Игорь на холм, где стояше Перун” (Іпатіївський літопис).

Загальновідоме капище богів київського князя Володимира. Коли Володимир прийняв християнство, язичницьких богів наказав посікти. Але Перуна — головного бога — велів кинути у воду, ще видно боячись гніву чи то самого Перуна, чи люду, який в нього сильно вірив.

Слов'янський люд після хрещення Русі поховав бовванів у печери та ліси й продовжував ще довго їм поклонятися таємно. А церква на тих місцях, де були капища і стояли ідоли, побудувала храми нової віри.